

वार्षिक-पाठ्यक्रमः

सत्रम्- 2024-25

कक्षा- नवमी

विषयः- संस्कृतम् (कोड - 122)

पाठ्यपुस्तकानि	पाठ्यवस्तु	पाठ्यबिन्दवः
शेमुषी (प्रथमो भागः)	(प्रथमः पाठः) भारतीयसन्तगीतिः	श्लोकानां सस्वरगायनम्, श्लोकान्वयस्य अभ्यासः, श्लोकार्थस्य ज्ञानम्, भावार्थबोधनम्, श्लोकाधारित-प्रश्नोत्तराणाम् एकपदेन पूर्णवाक्येन च अभ्यासः, पाठे आगतानां पर्यायपदानां, विलोमपदानां, विशेष्य-विशेषणपदानां कर्तृपदानां च ज्ञानम्।
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	शब्दरूपाणि	(क) अकारान्तपुंल्लिङ्गशब्दाः-बालकवत् (ख) इकारान्तपुंल्लिङ्गशब्दाः- कविवत् (ग) उकारान्तपुंल्लिङ्गशब्दाः- साधुवत् (घ) ऋकारान्तपुंल्लिङ्गशब्दाः-पितृवत् (ङ) आकारान्तस्त्रीलिङ्गशब्दाः-लतावत् (च) ऋकारान्तस्त्रीलिङ्गशब्दाः-मातृवत्
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	धातुरूपाणि	पठ्, गम्, वद्, भू, क्रीड्, नी, दृश्, शक्, ज्ञा, अस्, कृ, धातुरूपाणां पञ्चसु लकारेषु लेखनं, कण्ठस्थीकरणं वाक्येषु प्रयोगः अभ्यासः च।
शेमुषी (प्रथमो भागः)	(द्वितीयः पाठः) स्वर्णकाकः	कथापरिचयः, गद्यवाचनस्य अभ्यासः, गद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, गद्यांश-आधारित-प्रश्नोत्तराणाम् एकपदेन पूर्णवाक्येन च अभ्यासः, पाठे आगतानां पर्यायपदानां, विलोमपदानां, विशेष्य-विशेषणपदानां कर्तृपदानां क्रियापदानां प्रत्ययानां च ज्ञानम्। घटनाक्रमानुसारं कथालेखनस्य अभ्यासः कार्यः, नैतिकमूल्यानां निर्देशश्च दातव्यः।
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	कारक-उपपद विभक्तयः	कारकाणां सामान्यपरिचयः। हिन्दीभाषया आंग्लभाषया वा विभक्तिचिह्नानि अर्थान् च बोधनीयः। उपपदविभक्तीनां चतुर्थीपर्यन्तं वाक्येषु प्रयोगः अभ्यासश्च कारणीयः। द्वितीया- उभयतः, परितः, समया, निकषा, प्रति, विना, धिक् तृतीया- सह, साकम्, समम्, सार्धम्, विना, अलम्, सदृश, हीन, चतुर्थी- रुच्, दा(यच्छ), नमः, कुप्, स्वस्ति।
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	प्रत्ययाः	प्रत्ययानां सामान्य परिचयः विशेषरूपेण क्त्वा, तुमुन्, ल्यप्, क् प्रत्ययानां बोधनम् अनुवादमाध्यमेन वाक्येषु प्रयोगश्च।

अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	उपसर्गाः	प्र, परा, अप, सम्, अनु, अव, निस्, निर्, दुस्, दुर्, वि, आङ्, इत्येतान् उपसर्गान् योजयित्वा नूतनपदानां निर्माणं प्रयोगः अभ्यासश्च।
शेमुषी (प्रथमो भागः)	(तृतीयः पाठः) गोदोहनम्	कथापरिचयः, गद्यवाचनस्य अभ्यासः, गद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, गद्यांश-आधारित-प्रश्नोत्तराणाम् एकपदेन पूर्णवाक्येन च अभ्यासः, पाठे आगतानां पर्यायपदानां, विलोमपदानां, विशेष्य-विशेषणपदानां कर्तृपदानां क्रियापदानां प्रत्ययानां च ज्ञानम्। घटनाक्रमानुसारं कथालेखनस्य अभ्यासः कार्यः, नैतिकमूल्यानां निर्देशश्च दातव्यः।
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	सन्धिकार्यम्	स्वरसन्धिः (दीर्घ-गुण-वृद्धि-यण्-अयादिसन्धीनां नियमनिर्धारणं प्रयोगः अभ्यासश्च।
शेमुषी (प्रथमो भागः)	(पञ्चमः पाठः) सूक्तिमौक्तिकम्	श्लोकानां सस्वरगायनम्, श्लोकान्वयस्य अभ्यासः, श्लोकार्थस्य ज्ञानम्, भावार्थबोधनम्, पाठान्तर्गतम् अभ्यासकार्यम्। श्लोकाधारित-प्रश्नोत्तराणाम् एकपदेन पूर्णवाक्येन च अभ्यासः, पाठे आगतानां पर्यायपदानां, विलोमपदानां, विशेष्य-विशेषणपदानां कर्तृपदानां च ज्ञानम्। कञ्चित् श्लोकमाधृत्य श्लोकान्वयस्य अभ्यासः कारणीयः, संस्कृतेन भावार्थलेखनस्य च अभ्यासः कार्यः।
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	पत्रलेखनम्	विना रिक्तस्थानसहायतया औपचारिकम् अनौपचारिकं पत्रलेखनम् औपचारिकपत्रेषु विषयाः- अवकाशार्थम्, स्वच्छतायै स्वास्थ्यविभागाय विद्युत्विभागाय, वित्तकोषाय, आरक्षकाय, प्रकाशकाय- इत्यादयः।
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	संख्या	1-50 पर्यन्तम्। 1 तः 4 पर्यन्तम् त्रिषु लिङ्गेषु, केवलं प्रथमाविभक्तौ अङ्कानां शब्देषु लेखनम्।।
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	अव्ययानि	स्थानबोधकानि- अत्र, तत्र, अन्यत्र, सर्वत्र, यत्र, एकत्र, उभयत्र। कालबोधकानि- यदा, तदा, सर्वदा, एकदा, पुरा, अधुना, अद्य, श्वः, ह्यः। अर्थबोधनम्, वाक्येषु प्रयोगः।
शेमुषी (प्रथमो भागः)	(षष्ठः पाठः) भ्रान्तो बालः	गद्यवाचनस्य अभ्यासः, गद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, गद्यांश-आधारित प्रश्नोत्तराणाम् एकपदेन पूर्णवाक्येन च अभ्यासः, पाठे आगतानां पर्यायपदानां, विलोमपदानां, विशेष्य-विशेषणपदानां कर्तृपदानां क्रियापदानां प्रत्ययानां च ज्ञानम्। घटनाक्रमानुसारं कथा- संयोजनस्य अभ्यासः। नैतिकमूल्यानां निर्देशः।
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	अपठित अवबोधनम्	80-100 शब्दपरिमितः गद्यांशः, सरलकथा वर्णनम् वा। ● एकपदेन पूर्णवाक्येन च अवबोधनात्मकं कार्यम् ● अनुच्छेद-आधारितं भाषिकं कार्यम्। ● शीर्षकलेखनम्

		भाषिककार्याय तत्त्वानि <ul style="list-style-type: none"> ● वाक्ये कर्तृ-क्रियापदचयनम् ● कर्तृ-क्रिया-अन्वितिः ● विशेषण-विशेष्य-चयनम् ● पर्याय-विलोमपद-चयनम्
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	अनुच्छेदलेखनम्	मंजूषाधारितम् विविधविषयाधारितम् अनुच्छेदलेखनम् अभ्यासश्च।
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	चित्रवर्णनम्	चित्रं दृष्ट्वा चित्राधारित-वर्णनम् वाक्यरचनाभ्यासः च।
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	अनुवादः	सरल-हिन्दी-आंग्लवाक्यानां च संस्कृतभाषायाम् अनुवादस्य अभ्यासः।
प्रथमसत्रस्य संपूर्णस्य पाठ्यक्रमस्य पुनरावृत्तिः। पाठ्यक्रमः 13 सितम्बर 2024 पर्यन्तं पूर्णं कारणीयम्।		
मध्यावधि-परीक्षा		

पाठ्यपुस्तकानि	पाठ्यवस्तु	पाठ्यबिन्दवः
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	सन्धिकार्यम्	व्यञ्जनसन्धिः- जश्त्वसन्धिः, म् स्थाने अनुस्वारः। विसर्गसन्धिः - उत्वं रत्वं च। उपर्युक्त-सन्धीनां नियमनिर्धारणं प्रयोगः अभ्यासश्च।
शेमुषी (प्रथमो भागः)	(नवमः पाठः) सिकतासेतुः	संवादशैल्यां पाठस्य आदर्शवाचनम्, नाट्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, नाट्यांशाधारित प्रश्नोत्तराणामभ्यासः। छात्राः पाठस्य पात्ररूपेण नाट्याभिनयम् अपि कर्तुं शक्नुवन्ति। पाठान्तर्गतम् अभ्यासकार्यम् नैतिकमूल्यानां निर्देशः।
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	प्रत्ययाः	प्रत्ययानां सामान्य परिचयः विशेषरूपेण क्तवतु, शतृ, शानच् प्रत्ययानां बोधनम् अनुवादमाध्यमेन वाक्येषु प्रयोगश्च।
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	अव्ययानि	प्रश्नबोधकानि- किम्, कुत्र, कति, कदा, कुतः, कथम्, किमर्थम् अन्यानि- च, अपि, यदि, तर्हि, यथा, तथा, सम्यक्, एव
शेमुषी (प्रथमो भागः)	(दशमः पाठः) जटायोः शौर्यम्	श्लोकानां सस्वरगायनम्, श्लोकान्वयस्य अभ्यासः, श्लोकार्थस्य ज्ञानम्, भावार्थबोधनम्, श्लोकाधारितप्रश्नोत्तराणाम् अभ्यासः, पाठे

		आगतानां पर्यायपदानां, विलोमपदानां, विशेष्य-विशेषणपदानां कर्तृपदानां च ज्ञानम्। श्लोकान्वयः संस्कृतेन भावार्थलेखनम् । पाठान्तर्गत-अभ्यासकार्यम्।
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	शब्दरूपाणि	(छ) हलन्ताः- राजन्, भवत्, विद्वस्, गुणिन्, (ज) ईकारान्तस्त्रीलिङ्गशब्दाः-नदीवत् (झ)सर्वनामशब्दाः - अस्मद्, युष्मद्, तत्, इदम्, किम् (त्रिषु लिङ्गेषु) उपर्युक्त-शब्दरूपाणां लेखनं, कण्ठस्थीकरणं अनुवादमाध्यमेन वाक्येषु च प्रयोगः कारणीयः।
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	धातुरूपाणि	दा, क्री, श्रु, पा (पिब्), सेव्, लभ् -धातुरूपाणां लेखनं, कण्ठस्थीकरणं अनुवादमाध्यमेन वाक्येषु प्रयोगः च।
शेमुषी (प्रथमो भागः)	(एकादशः पाठः) पर्यावरणम्	पाठपरिचयः, गद्यवाचनस्य अभ्यासः, गद्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, गद्यांश-आधारित प्रश्नोत्तराणाम् अभ्यासः, पाठे आगतानां पर्यायपदानां, विलोमपदानां, विशेष्य-विशेषणपदानां, कर्तृपदाना, क्रियापदाना, प्रत्ययानां च ज्ञानम्। घटनाक्रमानुसारं स्वभाषया संस्कृतेन च कथालेखनम्। पाठान्तर्गत-अभ्यासकार्यम्। नैतिकमूल्यानां निर्देशः।
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	पत्रलेखनम्	विना रिक्तस्थानसहायतया अनौपचारिकं पत्रलेखनम् अनौपचारिकपत्रेषु विषयाः-पित्रोः कृते, वर्धापनपत्रम्, निमन्त्रणपत्रम्, परिणामसूचनापत्रम् इत्यादयः।
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	कारक-उपपद- विभक्तयः	पञ्चमी- पञ्चमी- विना, बहिः, भी, रक्ष्, ऋते षष्ठी- उपरि, अधः, पुरतः, पृष्ठतः, निर्धारणे सप्तमी- स्निह्, निपुण, विश्वस्, पटु। कारकाणां सामान्यपरिचयः। हिन्दीभाषया वा विभक्तिचिह्नानि अर्थान् च बोधनीयः। पञ्चमी-षष्ठी-सप्तमी उपपदविभक्तीनां तथा वाक्येषु प्रयोगः अभ्यासश्च कारणीयः।
शेमुषी (प्रथमो भागः)	(द्वादशः पाठः) वाङ्मनः प्राणस्वरूपम्	संवादशैल्यां पाठस्य आदर्शवाचनम्, नाट्यांशस्य सरलार्थज्ञानम्, नाट्यांशाधारित-प्रश्नोत्तराणाम् अभ्यासः। छात्राः पाठस्य पात्ररूपेण नाट्याभिनयम् अपि कर्तुं शक्नुवन्ति। ।
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	उपसर्गाः	नि, अधि, अपि, अति, सु, उत्, अभि, प्रति, परि, उप, इत्येतान् उपसर्गान् योजयित्वा नूतनपदानां निर्माणम्, प्रयोगः अभ्यासश्च।
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	संख्या	1-100 पर्यन्तम् अङ्कानां शब्देषु लेखनम्।
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	अपठित अवबोधनम्	80-100 शब्दपरिमितः गद्यांशः, सरलकथा वर्णनम् वा । ● एकपदेन पूर्णवाक्येन च अवबोधनात्मकं कार्यम्

		<ul style="list-style-type: none"> ● अनुच्छेद-आधारितं भाषिकं कार्यम्। ● शीर्षकलेखनम् भाषिककार्याय तत्त्वानि <ul style="list-style-type: none"> ● वाक्ये कर्तृ-क्रियापदचयनम् ● कर्तृ-क्रिया-अन्वितिः ● विशेषण-विशेष्य-चयनम् ● पर्याय-विलोमपद-चयनम्
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	अनुच्छेदलेखनम्	मञ्जूषाधारितं विविधविषयाधारितम् अनुच्छेदलेखनम् अभ्यासश्च।
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	चित्रवर्णनम्	चित्रं दृष्ट्वा चित्राधारित-वर्णनम् वाक्यरचनाभ्यासः च।
अभ्यासवान् भव एवञ्च व्याकरणवीथिः	अनुवादः	सरल-हिन्दी-आंग्लवाक्यानां संस्कृतभाषायाम् अनुवादस्य अभ्यासः।
1. शेमुषी (प्र.गः) 2. अभ्यासवान् भव 3. व्याकरणवीथिः	संपूर्णपाठ्यक्रमः	प्रथमद्वितीयसत्रयोः संपूर्णपाठ्यक्रमस्य पुनरावृत्तिः। आदर्शप्रश्नपत्राणाम् अभ्यासः।

ध्यातव्यः-

- वार्षिकपरीक्षायां (सत्रान्ते) सम्पूर्ण-पाठ्यक्रमात् प्रश्नोत्तराणि भविष्यन्ति।
- पाठ्यक्रमः 31 जनवरी 2025पर्यन्तं पूर्णं कारणीयम्।

निर्धारित-पाठ्यपुस्तकानि

1. शेमुषी - प्रथमो भागः - पाठ्यपुस्तकम्, संशोधितसंस्करणम् (प्रकाशकः - N.C.E.R.T)
2. अभ्यासवान् भव - व्याकरणपुस्तकम्, (प्रकाशकः - N.C.E.R.T)
3. व्याकरणवीथिः - व्याकरणपुस्तकम्, (प्रकाशकः - N.C.E.R.T)